

УДК 811.161.2'367.625'273(076.5)

ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛІВ РУХУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Ірина Юзвяк

Національний університет „Львівська політехніка”,
кафедра іноземних мов,
бул. Карпінського, 2/4, кімн. 301, 79013 Львів, Україна
тел.: 032 258 27 53
ел. пошта: iryna_yuzvyak@yahoo.com

Зосереджено увагу на практичних сторонах вивчення дієслів руху в іншомовній аудиторії. Розглянуто деякі теоретичні аспекти дослідження дієслів руху в мовознавстві, а також подано основні граматичні моделі, використання яких дасть змогу ефективніше та легше засвоїти дієслова руху студентами-іноземцями.

Ключові слова: українська мова як іноземна, дієслова руху, іншомовна аудиторія, граматичні моделі, вправи.

Викладання граматики української мови як іноземної завжди передбачає пошук або вдосконалення вже відомих методів, способів чи прийомів навчання. Однією із складних граматичних тем для засвоєння в іншомовній аудиторії є дієслова руху. Ця тема вимагає не лише багато часу на детальне вивчення кожної з груп дієслів руху, а й певної структуризації, тобто вивчення відповідних граматичних моделей, які б допомогли студентам, для яких українська мова є нерідною, добре зрозуміти та надалі правильно вживати цю категорію дієслів у мовленні.

Мета статті – дослідити методичні особливості вивчення дієслів руху у процесі викладання української мови як іноземної, а також запропонувати певні граматичні моделі та вправи для використання цього матеріалу в іншомовній аудиторії.

Дієсловам руху типу *йти – ходити* присвячено багато праць як в українському, так і в зарубіжному мовознавстві. В українській лінгвістиці дієслова руху досліджували Т. П. Усатенко, М. П. Лесюк та ін. Окремі лексико-граматичні особливості дієслів руху частково описані в працях Є. К. Тимченка, В. Г. Войцехівської, В. М. Русанівського, І. Р. Вихованця та ін. Однак багато аспектів семантики, словотворення і особливо сполучуваності дієслів руху ще недостатньо досліджені в українській мовознавчій літературі.

Як зазначила Г. Шевчук у своїй розвідці, „традиційно терміном дієслова руху називають кількісно обмежену групу дієслів, які означають фізичний (механічний) рух суб'єкта у просторі й відрізняються від інших дієслів своєю „парністю” або кореляцією, семантичним і морфологічним співвідношенням двох членів протиставлення (*йти – ходити*)” [5: 41].

Мовознавець Т. П. Усатенко вважає, що таких пар в українській мові є вісім. „Кожна пара містить два дієслова: дієслово, яке означає рух в одному напрямку (дієслово спрямованого руху), і відповідне йому дієслово, яке означає рух у різних

напрямок або в різний час (дієслово неспрямованого руху). Дієслова спрямованого руху (типу *іти*): *бігти, брести, іти, їхати, летіти, лізти, плисти, повзти*, а дієсловами неспрямованого руху (типу *ходити*) мовознавець називає такі: *бігати, бродити, ходити, їздити, літати, лазити, плавати, повзати* ” [6: 9].

Як вказує дослідниця Г. Шевчук, дієслова руху (пересування, переміщення) у просторі щодо якогось предмета чи предметів відзначаються активністю вживання в українській та в інших слов'янських мовах. Ядро цих дієслів становить невелика кількісно група співвідносних, спільнокорневих (виняток становить пара *йти – ходити*) пар слів, що протиставляються за ознакою одно- / різноспрямованості: *лізти – лазити, нести – носити, брести – бродити* і подібні, а також похідних від них перфективів: *перенести, внести, понести, повиносити, пополазити, налазитися* і т. ін. Сюди належать дієслова, які вказують на пересування, але мають інші корені: *крокувати, блукати, тинятися* та ін.

Дієслова руху в їхньому основному значенні становлять одну з груп семантичного класу дієслів активної дії. Рідше у своєму переносному значенні вони можуть означати природні процеси або притаманну здатність рухатися (переважно різноспрямовані дієслова). У семантиці дієслова поєднані його реальне значення та значення форманта (префікса), який по-різному модифікує лексичне значення похідного перфектива [5: 42].

Отож, розглянемо ту пару дієслів руху, з якої ми починаємо процес вивчення цієї групи вже на початкову рівні. Це дієслова *іти – ходити*. Різниця між цими дієсловами полягає в характері дії – спрямованості. Тобто характер просторового відношення між предметом, щодо якого відбувається переміщення, і суб'єктом дії.

Коротко проаналізуємо семантику дієслів типу *іти (йти) – ходити*.

Дієслово *іти (йти)* позначає реальні акти руху в просторі, які відбуваються в одному напрямку, одноразові або ті, які можуть повторюватися: *Я йду в театр. Зазвичай на роботу я йду автобусом, а назад йду пішки.*

У теперішньому часі дієслова групи *іти* використовують тоді, коли розмова відбувається саме під час руху:

– *Куди ти йдеи?* – *Куди Ви їдете?* – *Куди летять ці птахи?*

– *Я йду в університет.* – *Я йду в Київ.* – *Вони летять на південь.*

У минулому та майбутньому часі дієслова групи *йти* без префіксів зазвичай самостійно не вживаються. Дієслово, яке виражає таку дію, є фоном для іншої дії чи інформації:

Ми йшли в театр та розмовляли;

Ми йшли в театр 40 хвилин;

Коли я їхав у метро, я читав газету.

Варто зазначити, що дієслова групи *йти* в теперішньому часі деколи використовують у значенні найближчого майбутнього:

Я купив квиток. Завтра я йду в театр.

Зберігаючи загальне і незмінне значення неспрямованого руху в просторі, дієслова серії *ходити, їздити, бігати, літати, повзати* і т. ін. можуть мати:

1) значення “повторюваної” дії: *Кожного дня я ходжу на роботу;*

2) значення “тривалості дії”: *Вона всю ніч ходила по кімнаті;*

3) значення “характерної ознаки суб'єкта”: *Риби плавають, птахи літають, змії повзають, люди ходять;*

4) значення руху в просторі в різних напрямках: *Діти ходять по вулиці. Молодь ходить в парку;*

5) значення “вміння або властивості” виконувати якусь дію: *Моя сестра вміє ходити на руках. Дитина ще не вміє ходити. Мій старший брат вміє їздити на мотоциклі, а я лише вмію їздити на велосипеді.*

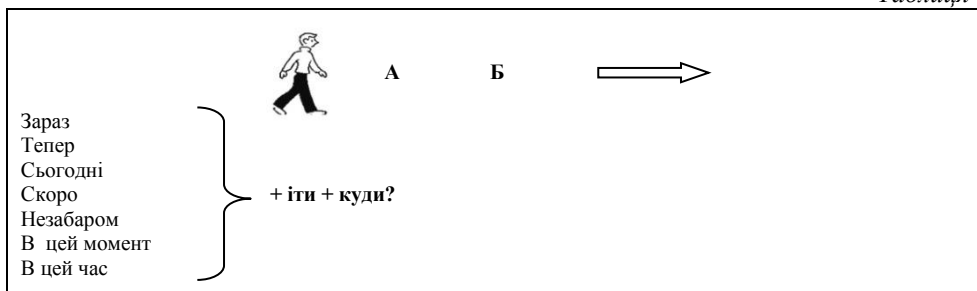
Отже, спрямованість / неспрямованість руху в просторі є основним семантичним критерієм розрізнення дієслів *йти* – *ходити*.

Як відомо, наочність дуже допомагає під час пояснення граматичного матеріалу в чужомовній аудиторії. За словами дослідниці Л. Антонів, „у процесі навчання мови можна використовувати різні види наочності для пояснення граматичних значень слів, зокрема:

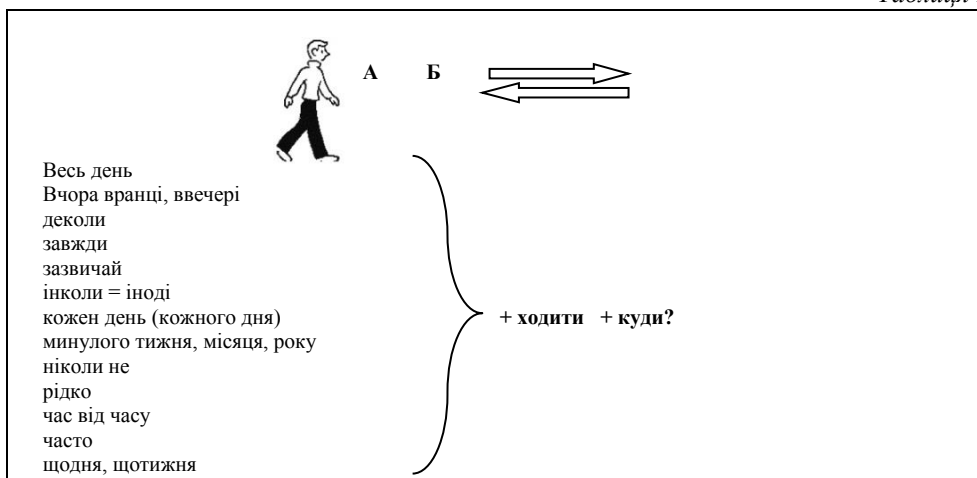
- предметну (демонструючи, наприклад, відповідну кількість предметів, вчать розрізняти число іменників, вживати кількісні числівники; вказуючи на певних осіб, можна опрацьовувати особові займенники; показом речей різної якості пояснюють ступені порівняння прикметників тощо);

- зображальну, застосування якої дає ширші можливості для семантизації граматичного матеріалу, аніж використання предметної наочності, оскільки ті ж речі, які демонструють реально, можна зобразити на малюнках або ж подати у вигляді узагальнених схем чи таблиць” [1:129]. Тому ми вважаємо, що буде доцільним під час пояснення цього граматичного матеріалу застосувати саме зображальний вид наочності, наприклад, таблиці (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1

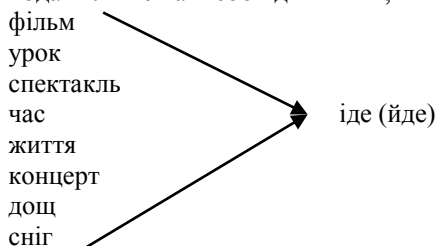

Таблиця 2

Ці таблиці можна використовувати за аналогією для пояснення всіх інших груп дієслів руху.

Коли ми пояснюємо тему дієслів руху, варто також звернути увагу студентів-іноземців на те, що слово *йти* – багатозначне і тому може вживатися в інших значеннях. Великий тлумачний словник української мови засвідчує понад 30 значень дієслова *йти*, проте на цьому етапі вивчення мови студентам-іноземцям потрібно подати лише найнеобхідніші й ті, які вони будуть уживати найчастіше:

Для засвоєння цієї теми ми можемо запропонувати різні типи граматичних завдань. Це можуть бути вправи, тести, діалоги, гуморески, тексти та ігри. Спочатку розглянемо різні типи вправ:

Вправа 1. Уважно прочитайте речення. Де можливо, позначте кольором або підкресліть прислівники часу, які впливають на вибір дієслова руху. Вставте у речення дієслова руху *йти* або *ходити* у формі теперішнього часу.

1. Ми дивимося, як Богдан з друзями до класу фізики.
2. Щодня вони разом до того класу.
3. Ми до класу української мови, щоб розмовляти по-українському.
4. Нам приємно щодня на урок і розмовляти українською мовою.
5. Саме тепер наш учитель біології до свого кабінету.
6. Учителі біології часто до кабінету працювати.
7. Я бачу, як ви завжди до університету з друзями.
8. Чому ви не з нами на перерву?

Вправа 2. Прочитайте речення та на місці крапок вставте дієслова руху *йти-ходити, їхати-їздити* у потрібній формі.

1. Коли я..... в метро, я читав газету.
2. Щодня я..... на роботу тролейбусом або трамваєм.
3. Ми часто буваємо в аквапарку. Зазвичай ми..... туди пішки, іноді ми..... автобусом № 50. Вчора ввечері ми..... в аквапарк. Коли ми до аквапарку, ми побачили в автобусі нашого товариша. Він теж..... туди.
4. Моя подруга Олена живе недалеко від коледжу і щодня до коледжу пішки. Сьогодні вранці, коли вона вулицею, вона зустріла товариша.
5. Завтра вранці я до Києва на студентську міжнародну конференцію. Я думаю, наступного року я часто буду..... до Києва.
6. Я ще ніколи не в Москву.
7. Ти сьогодні в центр? Я не нікуди, бо не маю часу. А ви часто туди? Ми деколи..... в інші міста на екскурсії.
8. Мої батьки живуть недалеко від мене і я до них велосипедом.

Вправа 3. На місці крапок поставте правильне дієслово руху.

ІТИ ХОДИТИ ПІТИ

1. 9 година. Викладач ... в аудиторію. (йде, ходив, піде)
2. Вчора ми ... на футбол. (йдемо, ходили, підемо)
3. Зараз перерва. Студенти ... в їдальню. (йдуть, ходили, підуть)
4. Ви завтра... в басейн? (йдете, підете, ходили)
5. Ти був на пошті? Так, я туди. (іду, ходив, піду)
6. Я дуже хочу в цирк. (йти, ходити, піти)
7. Завтра ввечері Сергій ... на балет. (йде, ходив, піде)
8. Привіт, Оксано! Куди ти ? В бібліотеку? (йдеш, ходила, піде)
9. Вчора мої друзі ... на фестиваль шоколаду. (йдуть, ходили, підуть)
10. Зараз мої батьки ... на весілля до родичів. (підуть, йдуть, ходили)

Вправа 4. Допишіть речення, використовуючи дієслова *іти* – *їхати*.

Лекція... Автобус.... Час.... Фільм.... Урок..... Заняття.... Людина.... Поїзд.....

Вправа 5. Скажіть, куди ідуть ці люди.

Зразок: Віктор любить театр.

Віктор любить театр. Він іде в театр.

1. Мої друзі люблять гуляти в парку.
2. Сашко любить відпочивати в клубі.
3. Самір любить працювати в бібліотеці.
4. Ганна любить писати листи на пошті.
5. Мій сусід любить їсти в їдальні.
6. Жуан та Моніка люблять дивитися фільми в кінотеатрі.
7. Лоліта любить спорт.

Вправа 6. Замініть дієслово *бути* дієсловами руху *ходити*, *їздити*.

1. Недавно я була в музеї „Арсенал”.
2. Тарас був у філармонії.
3. Влітку мій приятель був на Чорному морі.
4. Андрій був на стадіоні.
5. Під час канікул ми були на батьківщині.
6. У п'ятницю наша група була на екскурсії.
7. Ввечері друзі були в театрі.
8. Студенти були на святі шоколаду на площі Ринок.

Тест.

Виберіть правильний варіант

1. Кожного дня я... в магазин.	а) іду
2. Зараз я ... в театр.	б) ходжу
3. Завтра я... до бабусі.	в) піду
4. Вчора ввечері я... в лікарню.	г) йшов
5. Коли я ... в лікарню, я зустрів свого друга.	д) ходив
6. Через 20 хвилин я... в університет.	
7. Післязавтра я... банк.	
8. Позавчора я ... в музей народної архітектури.	

1. Незабаром студенти ...на канікули.	а) їздив
2. Вчора Михайло...в інше місто.	б) їде
3. Куди Олена ... зараз?	в) їхав
4. Зазвичай Ігор.... своєю машиною.	г) поїдуть
5. Коли Тарас в університет, він побачив новий магазин.	д) їздить
6. Наш викладач часто...у відрядження.	е) поїхати
7. Через тиждень Марія хоче... в Київ.	
8. Моя молодша сестра весь день... велосипедом.	

Текст

Прочитайте текст. На місці крапок вставте пропущені дієслова руху *ити-ходити, їхати - їздити*.

Канікули

Мене звати Тарас. Я – студент. Я дуже люблю ... в Карпати до свого дядька. Його будинок стоїть на березі річки.

Яка там красива природа! А які краєвиди!

Кожного року я з нетерпінням чекаю канікул і вже на початку липня ...до дядька в село.

Щоранку я встаю та ... надвір робити гімнастику, біжу вмиватися до джерела, а потім ми з дядьком ... снідати. Після сніданку я ... купатися на річку. Зазвичай я пливу на інший берег і півгодини відпочиваю. Відпочивши, я пливу назад, одягаюся та повільно ...в село. Тітка зустрічає мене смачним обідом. Ми разом обідаємо. Потім ми сідаємо в машину і... в місто. Згодом ми з тіткою по магазинах, а дядько...машиною на роботу. Потім він забирає нас з тіткою і ми разом ... назад у село. Зазвичай ми вечеряємо в альтанці. Після вечері я з друзями ... в клуб.

Я дуже люблю природу. Тому влітку ми разом з друзями часто в похід у ліс на день або на два. А кожної зими ми разом ... в гори кататися на лижах.

Після відпочинку я повертаюся додому до Львова з новими силами та враженнями.

Дайте відповіді на запитання

1. Де любить відпочивати Тарас?
2. Куди він їздить під час канікул?
3. Що він робить щоранку?
4. Що робить Тарас після обіду?
5. Чим дядько добирається на роботу?
6. Чим Тарас займається ввечері?
7. Куди Тарас з друзями вирушають у похід?
8. Де і як Тарас відпочиває взимку?

Діалог. Поясніть вживання дієслів руху в переносному значенні.**Зустріч**

– Привіт, Тарасе!

– О, привіт Оксано! Як справи? Як я тебе давно не бачив!

– Так... Як у тебе справи? Сім'я? Робота? Все добре?

– Дякую, все чудово. А ти зовсім не змінилася. Час іде, а ти така, як і десять років тому.

- Дякую за комплімент. Так, час не йде, а біжить... Летить. Так, життя іде. Я маю вже двох дітей. А куди ти йдеш?
- Я іду на роботу, а потім іду ще в магазин. Ой, дивись, здається, вже дощ іде. До речі, Оксано, а котра зараз година?
- Десята.
- О, мій годинник іде точно.
- Тарасе, вибач, я вже мушу йти.
- Добре, Оксано, дзвони, не забувай.
- Обов'язково. До зустрічі, Тарасе.

Гра

Як вже відомо, ігри на уроках української мови як іноземної поживляють та спрощують вивчення нового матеріалу.

Тому буде доречним, на нашу думку, під час вивчення граматичної теми „Дієслова руху” запропонувати студентам гру „Життя – це рух”. Студенти сідають у коло, посередині кладемо цю гру (бажано роздруковану на папері великого формату та в кольорі), студентам роздаємо кольорові фішки, гудзики. Кожен по черзі кидає кубик, пересуває фішку на ту клітинку, скільки крапок випало на кубику, та називає дієслово руху, зображене на малюнку. Спочатку студенти можуть називати лише початкові форми певної пари дієслів, щоб пригадати раніше вивчений матеріал, наприклад, *йти – ходити, їхати – їздити*, а потім завдання потрібно трохи ускладнити, таким чином, щоб студенти-іноземці склали речення за моделлю:

Хто? + іде (їде, біжить...) + куди?

Зразок: Мама везе дітей у дитячий садок.

Чоловік несе книжки в офіс.

Граючи цю гру втретє, можна запропонувати студентам, щоб вони додавали до цих дієслів прислівники з таблиці 2 і в такий спосіб змінювали речення:

Зразок: Мама щодня *возить* дітей у дитячий садок.

Чоловік *кожен день* носить ці книжки в офіс.

Отже, у цій статті ми розглянули основні теоретичні аспекти вивчення дієслів руху типу *йти – ходити* в іншомовній аудиторії, наочні граматичні таблиці, а також запропонували різні види граматичних завдань для засвоєння цієї теми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонів О. В. Граматичний матеріал у дистанційному курсі української мови як іноземної / О. В. Антонів // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 5. – С. 128–136.
2. Вінницька В. М. Українська мова. Практичний курс граматики для студентів-іноземців / В. М. Вінницька, Н. П. Плющ. – К., 1997. – 244 с.
3. Дорофеева Т. М. Учебная грамматика русского языка. Базовый курс / Т. М. Дорофеева, М. Н. Лебедева. – М. : Рус. язык. курсы, 2004. – 280 с.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколасової. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
4. Шевчук Г. Семантико-синтаксичні особливості безпрефіксальних дієслів руху типу *йти-ходити* / Г. Шевчук // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. – Львів, 2006. – Вип. 38. Ч. I. – С. 41–46.
5. Усатенко Т. П. Дієслова переміщення сучасної української літературної мови : дис.... канд. філол. наук. Т. П. Усатенко. – Львів, 1970. – С. 9–15.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

доопрацьована 15.02.2013

прийнята до друку 20.02.2013

LEARNING OF VERBS OF MOTION DURING LESSONS OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: PRACTICAL ASPECTS

Iryna Yuzvyak

*National University „Lviv Polytechnic”,
Department of Foreign Languages,
2/4 Karpinsky Str., room 301, 79013 Lviv, Ukraine
phone.: 032 258 27 53
e-mail: iryna_yuzvyak@yahoo.com*

The article deals with the practical aspects of teaching verbs of motion to foreign students. The author considers some theoretical aspects in researching verbs of motion in linguistics. Also provided are the main grammatical models for helping foreign students more effectively and easily learn the correct use of verbs of motion.

Key words: Ukrainian as a foreign language, verbs of motion, foreign audience, grammatical models, exercises.

ИЗУЧЕНИЕ ГЛАГОЛОВ ДВИЖЕНИЯ НА ЗАНЯТИЯХ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО: ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Ирина Юзвяк

*Национальный университет „Львовская политехника”,
кафедра иностранных языков,
ул. Карпинского, 2/4, комн. 301, 79013 Львов, Украина
тел.: 032 258 27 53
эл. почта: iryna_yuzvyak@yahoo.com*

В статье сосредоточено внимание на практических аспектах изучения глаголов движения в иноязычной аудитории. Рассмотрены некоторые теоретические аспекты изучения глаголов движения в языкознании, а также предложены основные грамматические модели, использование которых даст возможность эффективнее и легче усвоить глаголы движения студентами-иностранцами.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, глаголы движения, иноязычная аудитория, грамматические модели, упражнения.